

## TEATR NARODOWY

„Na *Grę snów* składa się seria poetyckich scen, obrazujących różne fazy i właściwości ludzkiego losu, przede wszystkim zaś – rozmaite rozczarowania, nieszczęścia, cierpienia i troski, jakich doświadczamy niezależnie od płci, wieku, stanu rodzinnego, pochodzenia, zawodu czy szczebla drabiny społecznej” – pisze Ewa Partyga w tekście poświęconym dramatowi Strindberga.

**Ewa Partyga, *Na krętych ścieżkach poznania***

**(fragmenty; pełen tekst zamieszczony jest w programie przedstawienia)**

*Grę snów*, napisaną w 1901 roku i uchodzącą za jeden z bardziej zagadkowych dramatów w dorobku Augusta Strindberga, często wiąże się z biografią jej autora. Nieprzypadkowo nazywa się ją niekiedy sztuką „postinferralną” – nie brakuje w niej bowiem rozmaitych śladów kryzysu psychiczno-religijno-egzystencjalnego, uważanego za przełomowe doświadczenie w życiu Strindberga, a opisanego w jego autobiograficznej powieści *Inferno*. Apogeum kryzysu przypadło na lata 1894–1897, gdy pisarz, zmagający się z myślami samobójczymi i dręczony manią prześladowczą, przeplataną atakami manii wielkości, rzucił się w wir poszukiwań religijnych, ezoterycznych, naukowych i okultystycznych.

Poczuciu rozpadu tożsamości towarzyszyła z jednej strony zachłanność na wiedzę pochodzącą z różnych źródeł, z drugiej – nadzieja, że wszystko – wewnątrz i na zewnątrz – ułoży się wreszcie na nowo. W esejach Strindberga z tego trudnego okresu zadziwia skłonność do bezlitosnej wiwisekcji i wielowymiarowego myślenia, a także poszukiwanie analogii, dzięki którym można dostrzec związek między różnymi rejonami doświadczenia i pozornie niewspółmiernymi obszarami rzeczywistości. W światoodczuciu i światopoglądzie, które stały się osią „postinferralnej” tożsamości Strindberga, ziemską rzeczywistość jest traktowana jako niedoskonała i zwodnicza kopia tego, co prawdziwe.

Dramat stał się wówczas dla Strindberga najważniejszą formą, dzięki której mógł zgłębiać ontologiczną niepewność.

Na *Grę snów* składa się seria poetyckich scen, obrazujących różne fazy i właściwości ludzkiego losu, przede wszystkim zaś – rozmaite rozczarowania, nieszczęścia, cierpienia i troski, jakich doświadczamy niezależnie od płci, wieku, stanu rodzinnego, pochodzenia, zawodu czy szczebla drabiny społecznej. Wszystkie postaci mają migotliwą tożsamość, zmieniającą się nawet w trakcie jednej sceny. Niektóre można traktować jako warianty tego samego bohatera czy bohaterki na różnych etapach życia, ukazywanych z ostentacyjnym brakiem chronologii albo w kilku możliwych wersjach życiorysów. Epizody rozgrywają się w prywatnych i publicznych przestrzeniach – domu, szkoły, katedry, korytarza teatralnego, biura adwokackiego, uniwersytetu, nadmorskiego kurortu – których jednak nigdy nie traktuje się dosłownie i zawsze mają one wymiar symboliczny. Nicią wiążącą tę fragmentaryczną konstrukcję jest wędrówka pełnej współczucia córki hinduskiego boga Indry przez świat. Sprawia to, że wszystkie sceny stają się rodzajem teatru w teatrze.

[...]

Strindberg był człowiekiem teatru. Szukał reżyserów, którzy mogliby zainteresować się jego dramatami, i brał udział w tworzeniu nowych, eksperymentalnych scen. Zdawał więc sobie sprawę, że *Gra snów* to utwór na teatr jeszcze nieistniejący. Po 1901 roku poszerzył tekst o dwie sceny, ukazujące pracę jego wyobraźni i odwagę łączenia różnych sposobów myślenia o teatrze. Za sprawą pierwszego uzupełnienia sztuka zyskała szkatułkową budowę i większą spójność. Autor dodał bowiem prolog, w którym Indra posyła na ziemię swoją córkę, by sprawdziła, czy ludzie mają powody do narzekania na swój los. Ziemska wędrówka Córki Indry / Agnes zyskała dzięki temu zabiegowi fabularną motywację, a całość – wyraźniejszy profil tematyczny w postaci metafizycznego pytania o kondycję ludzką.

Drugie uzupełnienie wydobywało z kolei społeczny wymiar tego pytania. Ukazywało też relację między dalekim od realizmu tekstem a wydarzeniami dzielącymi społeczeństwo w czasach Strindberga. Scena z umęczonymi pracą Węglarzami, którzy nie mają prawa wejść do morza, bo plaża należy do bogaczy, została najprawdopodobniej dopisana pod wpływem strajku generalnego, zorganizowanego w Szwecji w maju 1902 roku, w ramach walki o równe prawa wyborcze. Gdy zastanawiamy się, o jakim teatrze mógł myśleć autor, umieszczając w tej samej przestrzeni scenicznej córkę hinduskiego boga o chrystusowych

rysach i postaci inspirowane politycznym fermentem, warto zatrzymać się na chwilę przy jego komentarzach do prapremiery. W korespondencji z reżyserem Strindberg wspomina, że sztukę trzeba czytać, mając w pamięci *Życie snem* Calderóna i *Burzę* Shakespeare'a. Ten trop otwiera liczne możliwości; wśród nich taką, że autor *Gry snów* przywołuje te epoki teatralne, w których dramat ludzkiego życia w teatrze świata ukazywano nie tylko w perspektywie społecznej, lecz także metafizycznej.

Na teatralną wyobraźnię Strindberga wpływała również średniowieczna tradycja moralitetowa. Teatralny kosmos *Gry snów* rozpięto między Piekłem a Czyśćcem (i tylko nie ma pewności, gdzie jest Niebo). Strindbergowy Każdy został rozpisany na kobiece i męskie postaci, a powtórzenia są jak Koło Fortuny, z którego dziwnym trafem ciągle się tylko spada, bo to, co wydawało się piękne, w powtórzeniu okazuje się okropne. Nie ulega wątpliwości, że „postinfernalny” Strindberg chce, by do teatru wróciła perspektywa metafizyczna, ale ma świadomość, że trzeba znaleźć dla niej nową teatralną formę. *Gra snów* to jeden z etapów niekończącego się poszukiwania tej formy.

**EWA PARTYGA** – absolwentka teatrologii Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu w Bergen, zajmuje się teatrem i dramatem XIX i XX wieku. Tłumaczka artykułów naukowych oraz dramatów z języka angielskiego i norweskiego. Pracuje w Zakładzie Historii i Teorii Teatru w Instytucie Sztuki PAN. Wykłada w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza i na Uniwersytecie SWPS w Warszawie. Redaktorka naukowa serii *Studia Komparatystyczne Instytutu Sztuki PAN. Teatr. Sztuka. Kultura*. Autorka książek *Chór dramatyczny w poszukiwaniu tożsamości teatralnej* (2004) i *Wiek XIX. Przedstawienia* (2016).